Mikko Mehtonen

Lausunto
25.10.2023
379/03.01.00/2023

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

HE 41/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024
VNS 1/2023 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024—2027

Kuntatalouden ennuste heikentyi

Kuluvasta vuodesta on tulossa kuntatalouden toistaiseksi viimeinen ylijäämävuosi. Tuoreessa ennusteessa kuluvan vuoden tulos ylittää vielä kahden miljardin lukemat ja rahavirta on ylijäämäinen. Vuodesta 2024 alkaen kuntien taloustilanne kuitenkin heikkenee muun muassa vaimentuneen talouskasvun ja hiipuvan verorahoituksen myötä. Kuntatalouden ennuste vuosille 2024–2027 heikentyi selvästi viime keväästä.

Kuntakenttä eriytymässä

Keskiarvoluvut kätkevät taakseen huomattavaa kunnittaista vaihtelua. Taloudellinen menestys ei seuraa pelkästään kunnan elinvoimaa tai hyvää päätöksentekokykyä, vaan riippuu nyt harvinaisen paljon vuosien 2022 ja 2023 taitekohtaan ajoittuvan sote-siirtolaskelman vaikutuksista kunnan menoihin ja tuloihin. Osalla kunnista sote-siirto parantaa talouden tasapainoa, osalla heikentää sitä.

Tilanteen repivyys näkyy vuodesta 2024 eteenpäin, kun kustannukset nousevat, talouskasvu kehittyy vaimeasti ja poikkeukselliset veroerät[1)] väistyvät kuntien verotilityksistä pois. Tulopohjaa leikkaa lisäksi sote-siirtolaskelman tarkentuminen, jonka seurauksena kuntien valtionosuuksia siirretään vielä 200 miljoonan edestä hyvinvointialueiden rahoitukseen. Kuntien valtionosuuksia nipistää lisäksi kuluvalla hallituskaudella yhden prosenttiyksikön indeksijarru.

CC BY

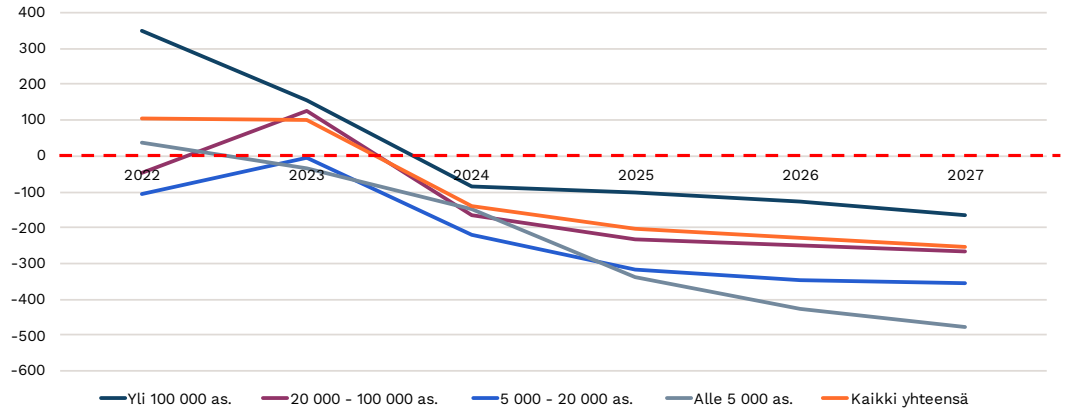
Suomen Kuntaliitto
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

Finlands Kommunförbund
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi

Talousnäkymät kuntakokoryhmittäin

Talousnäkymät heikentyvät kaikissa kuntakokoryhmissä vuodesta 2024 alkaen ja kehyskauden loppua kohden kaikkien kuntakokoryhmien rahavirta[2)] kääntyy negatiiviseksi. Alijäämäinen rahavirta heijastuu lopulta lainanoton kasvuun. HKL:n yhtiöittäminen selittää yli 100 000 asukkaan kaupunkien poikkeuksellisen hyvän tilanteen vuonna 2022.

Toiminnan ja investointien rahavirta kuntakokoryhmittäin 2022 -2027 €/as

1
Lähde: VM Kuntatalousohjelma syksy 2023 / Kuntaliitto 13.10.2023

Kuntakokoryhmittäinen tarkastelu paljastaa huomattavia eroja ryhmien välillä. Ennusteessa parhaiten pärjäävät suuret kaupungit eli yli 100 000 asukkaan kuntakokoryhmä (n. -160 euroa asukasta kohden). Heikoimmat talousnäkymät osuvat pieniin alle 5 000 asukkaan (n. -500 euroa asukasta kohden) sekä 5 000–20 000 asukkaan kuntaryhmiin (n. -350 euroa asukasta kohden).

Vaikka kuntakokoryhmien väliset erot verotuloissa, valtionosuuksissa ja toimintakatteessa ovat pienentyneet suhteessa sotea edeltäviin vuosiin niin pienimmillä kunnilla on asukasmäärien vähenemisestä huolimatta yhä korkeammat menot kuin isommilla kunnilla. Sen lisäksi pienten kuntien verotulot ovat keskimääräisesti heikommat kuin isoilla kuntakokoryhmillä (katso tarkemmin kuviot liitteessä). Vaikka pienimmät kuntakokoryhmät saavat asukaskohtaisissa vertailuissa yhä enemmän valtionosuutta kuin isot kunnat niin niiden saama valtionosuus ei riitä kattamaan tulojen ja menojen kasvavaa epätasapainoa.

Suomen Kuntaliitto
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

Finlands Kommunförbund
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi

Kuntakokoryhmien väliset erot voimistuvat vuodesta 2025 alkaen. On kuitenkin todettava, että taloudelliset erot voimistuvat kehyskaudella myös kuntakokoryhmien sisällä. Keskeinen syy kuntien välisiin merkittäviin eroihin taloudellisessa menestyksessä on sote-uudistuksen siirtolaskelman ja tasauselementtien vaikutus yksittäisiin kuntiin.

Valtiovarainministeriön laatiman painelaskelman mukaan negatiivisen vuosikatteen[3)] kuntien lukumäärä kääntyy kasvuun. Vuoteen 2027 mennessä määrä nousee 7 kunnasta 26 kuntaan. Näistä kaikki ovat alle 10 000 asukkaan kuntia.

Painelaskelmat eivät pidä sisällään kuntien omia, taloutta tasapainottavia, toimia ja näyttävät talouskehityksen usein toteutunutta heikompana. Ne kuvaavat kuitenkin, kuinka suurta talouden sopeuttamistarvetta ja painetta eri kuntakokoryhmiin kohdistuu.

TE-palveluiden siirto kunnille

TE-palvelujen uudistaminen ja siirto kuntien järjestämisvastuulle vuoden 2025 alusta luo edellytykset palvelujen toteuttamiseen aiempaa lähempänä työnhakijoiden ja työnantajien tarpeita kuntien koko elinvoiman ekosysteemiä hyödyntäen. Tätä kautta on mahdollisuus aiempaa kohdennetummin vastata myös alueittain vaihteleviin työvoimatarpeisiin ja työllisyyskehityksen nopeisiinkin muutoksiin.

Kunnilla on taloudellinen insentiivi jo ilman kannustavaa rahoitusmalliakin huolehtia työllisyydestä ja kuntien vetovoimasta osana kuntien ja alueiden elinvoimaa sekä paras tuntemus oman alueensa tilanteesta - sekä sen vahvuuksista että kehittämistarpeista. Tätä paikallistuntemusta hyödyntäen kunnat ovat tiiviin TE2024 -uudistuksen valmistelu- ja neuvotteluprosessin aikana hakeneet työllisyysalueen organisoinnille paikallisia olosuhteita parhaiten vastaavan kokoonpanon ja organisointimallin. Kuntaliitto toivoo, että näitä kuntien tarkoin harkittuja päätöksiä tulevista työllisyysalueista kunnioitetaan uudistuksen sujuvan liikkeellelähdön varmistamiseksi.

1) Soteuudistuksen kuntien verotuloja leikkaava vaikutus ei näy vielä vuonna 2023 täysimääräisesti kunnallis- ja yhteisöverotuloissa, koska aiempien vuosien veroja tilitetään vielä kunnille vuoden 2023 puolella.

Suomen Kuntaliitto
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

Finlands Kommunförbund
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi

2) Toiminnan ja investointien rahavirran positiivinen (ylijäämäinen) määrä ilmaisee sen, kuinka paljon rahavirrasta jää nettoantolainaukseen, lainojen lyhennyksiin ja kassan vahvistamiseen. Negatiivinen (alijäämäinen) määrä ilmaisee, että menoja joudutaan kattamaan joko kassavaroja vähentämällä tai lainanotolla.

3) Negatiivinen vuosikate kertoo kehityksestä, jossa kuntien tulot eivät riitä juoksevien käyttökulujen kattamiseen. Negatiivinen vuosikate on merkki talouden rakenteellisesta ongelmasta ja on merkki kunnan talouden kriisiytymisestä.

SUOMEN KUNTALIITTO

Mikko Mehtonen

Kehittämispäällikkö